

**ОКРЕМА ДУМКА
(РОЗБІЖНА)**

судді Конституційного Суду України Олега Первомайського у справі за конституційним поданням 142 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремого припису абзацу четвертого преамбули Конституції України

Велика палата Конституційного Суду України (далі – Конституційний Суд) 14 листопада 2023 року постановила Ухвалу № 17-уп/2023 (далі – Ухвала), якою закрила конституційне провадження у справі № 1-7/2020(172/20) за конституційним поданням 142 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення абзацу четвертого преамбули у системному зв'язку з частиною другою статті 3, частини четвертої статті 13, частини п'ятої статті 17 Конституції України.

Не підтримую Ухвали та на підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ вважаю за потрібне викласти окрему думку (розбіжну) щодо Ухвали та низки значущих для цього провадження понять та явищ.

Мотивація Ухвали

1. Аргументуючи підставу для закриття конституційного провадження в цій справі, Конституційний Суд в Ухвалі зазначив, зокрема таке:

– *„Потребу в офіційному тлумаченні окремого припису абзацу четвертого преамбули Конституції України, а саме словосполучки „гідних умов її життя“, у системному зв'язку з приписами частини другої статті 3, частини четвертої статті 13, частини п'ятої статті 17 Конституції України народні депутати України вбачають в усуненні інтерпретаційних розбіжностей і уникненні неоднозначного розуміння та використання цієї словосполучки. Однак конкретних прикладів наявності інтерпретаційних розбіжностей та неоднозначного розуміння і використання цих приписів Конституції України, які б спричинили юридичні проблеми у практиці з їх відповідними наслідками,*

у конституційному поданні не наведено“ (абзац п'ятий пункту 3 мотивувальної частини);

– *«Крім того, автори клопотання констатують, що Конституційний Суд України неодноразово розглядав питання соціального забезпечення громадян „через призму достатнього життєвого рівня“, однак залишив поза увагою таке поняття, як „гідні умови життя“. Проте таке твердження не доводить потреби в офіційному тлумаченні зазначеного припису преамбули Конституції України у системному зв'язку з іншими приписами Основного Закону України»* (абзац шостий пункту 3 мотивувальної частини).

2. З огляду на зазначену мотивацію Конституційний Суд дійшов висновку про закриття конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 3 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, визначеним цим законом.

Мотивація Окремої думки (розбіжної)

3. За відомою юридичною позицією Конституційного Суду *„людську гідність необхідно трактувати як право <...> і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є фундаментом для усіх інших конституційних прав, мірилом визначення їх сутності та критерієм допустимості можливих обмежень таких прав“* (перше речення абзацу шостого підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 22 травня 2018 року № 5-р/2018).

Вважаю, що, закриваючи конституційне провадження у цій справі, Конституційний Суд втратив слушну нагоду розвинути наведену юридичну позицію у спосіб офіційного тлумачення низки конституційних приписів у їх присутньому зв'язку.

4. У цій справі Конституційний Суд мав можливість сформулювати юридичну позицію стосовно значення і суті преамбули Конституції України та

надати відповідь на питання допустимості офіційного тлумачення її приписів національним органом конституційного контролю.

5. Конституційний Суд дійшов висновку про закриття конституційного провадження за конституційним поданням 142 народних депутатів, які репрезентують майже третину складу українського парламенту.

У мотивуванні конституційного подання акцентовано на тому, що „є практична необхідність у роз’ясненні та офіційній інтерпретації положень абзацу 4 преамбули Конституції України в її зв’язку з іншими положеннями Основного Закону з метою з’ясування, які умови життя людини слід вважати гідними з урахуванням соціальної спрямованості економіки держави, а також, що є показником гідних умов життя в аспекті головного обов’язку держави утверджувати і забезпечувати права та свободи людини і громадянина“ (абзац другий).

Тобто, парламентарі (більшість із яких ще не мали на той час значного досвіду законотворчої діяльності) звернулися до Конституційного Суду, як національного органу конституційного контролю з проханням офіційно витлумачити низку найважливіших приписів Конституції України як акта установчої влади Українського народу.

Розумно сподіватися, що результати такого офіційного витлумачення парламентарі мали б надалі використати у своїй законотворчій діяльності, що, можливо, зменшило б ризик ухвалення Верховною Радою України актів, які б суперечили Основному Закону України.

Ухилення Конституційного Суду від надання офіційного тлумачення конституційних приписів в подібній ситуації є досить дискусійним.

6. Конституційний Суд в Ухвалі послався на невмотивованість у конституційному поданні *„потреби в офіційному тлумаченні ...припису преамбули Конституції України у системному зв’язку з іншими приписами Основного Закону України“*.

Не погоджуюсь із таким висновком Конституційного Суду з огляду на таке.

По-перше, конституційні подання, звернення та скарги не є есеями з тематики конституціоналізму, а Конституційний Суд не є поважною конкурсною комісією, що оцінює вмотивованість або наукову глибину цих творів та допускає до наступного етапу провадження лише найкращі з них.

По-друге, мотивація Ухвали з вадами обґрунтованості конституційного подання максимально наближує конституційну доктрину, яку формує Конституційний Суд у своїх актах, до досить дискусійної тези, нібито у конституційній процедурі розгляду справ має бути застосований принцип **змагальності**, за яким учасники конституційних проваджень зобов'язані аргументувати свої вимоги або заперечення. У разі ж відсутності або недостатності такої аргументації від учасника конституційного провадження орган конституційного контролю має або закривати конституційне провадження, або „автоматично“ визнати оспорювані приписи права такими, що відповідають Конституції України, оскільки суб'єкт права на конституційне подання не спромігся довести їх неконституційність.

Тобто за такої моделі конституційного провадження Конституційний Суд має бути максимально стриманим у своїй позиції та уникати пошуків власних аргументів конституційності або неконституційності приписів права.

Вважаю, що подібна модель не відповідає ролі та значенню Конституційного Суду в сучасній конституційній демократії.

По-третє, поняття „гідні умови життя“ у посутньому зв'язку з категорією **Гідності**, безперечно, заслуговують на офіційне тлумачення національним органом конституційного контролю з огляду на те, що йдеться не лише про конституційну цінність, а й про один із рушіїв еволюції Людства, оскільки, за слушним твердженням Ф. Фукуями, кожна людина та всі соціальні спільноти потребують насамперед визнання їхньої Гідності (Фукуяма Ф. Потреба в гідності й політика скривдженості. К. Наш Формат, 2020).

По-четверте, Конституційний Суд у рішенні, яке так і не було ухвалено в цьому провадженні, мав можливість сформулювати позицію про те, що згадані у

преамбулі Основного Закону України „гідні умови життя“ не тотожні національній практиці розуміння понять „достатній рівень життя“ та „прожитковий мінімум“, оскільки розмір останнього нині визначають радше для виживання, а не для забезпечення гідних умов життя людини. Тому на сьогодні „гідні умови життя“ залишаються одним із складників мети ухвалення Конституції України, а не вже доконаним фактом.

Нарешті, по-п'яте, за частиною першою статті 150 Основного Закону України до повноважень Конституційного Суду належить, зокрема, офіційне тлумачення Конституції України (пункт 2 частини першої).

Реалізація Конституційним Судом повноважень з офіційного тлумачення конституційних приписів не має наслідком жорстке втручання в існуючий законодавчий механізм регулювання певного сегмента суспільних відносин, на відміну від ухвалення органом конституційного контролю рішення про визнання певних актів права або їх окремих приписів неконституційними.

Рішення Конституційного Суду щодо офіційного тлумачення конституційних приписів може бути підставою для відмови парламенту від ухвалення акта, що, з огляду на надане тлумачення, завідомо має ваду неконституційності.

Сукупність наведених міркувань доводять сенс ухвалення рішення у цьому провадженні, а не його закриття.

Загальні висновки та міркування

7. На десятому році війни за Незалежність України нам для перемоги над ворогом бракує не лише сучасної зброї, грошей та інших ресурсів, а й розуміння засадничого значення для цієї екзистенційної боротьби за саме існування Української державності, Українського народу та національної ідентичності справжніх цінностей людської цивілізації, передусім – **Гідності**.

Більше того, складається враження, що у часи війни та тривалих криз про людську гідність узагалі забувають, а якщо й згадують про неї, то лише в зручний час та у вигідному контексті.

Так не має бути.

Тому Конституційний Суд мав не закривати провадження, а ухвалити рішення та витлумачити у ньому не лише поняття «гідні умови», а й значення та суть Гідності як підґрунтя існування цивілізації та мірила для всіх інших людських прав.

8. Конституційний Суд мав не закривати провадження, а ухвалити рішення ще з тієї причини, що під час війни за Незалежність України нагальною є потреба в розумних, змістовних та цілеспрямованих рішеннях органів публічної влади, а не їх бездіяльності.

Бездіяльність Конституційного Суду та будь-якого іншого органу публічної влади нині надто дорого вартує Українському народові, оскільки „засобом платежу“ за таку бездіяльність є найцінніше – людські життя та знівечені долі.

Суддя
Конституційного Суду України

Олег ПЕРВОМАЙСЬКИЙ